

سواد تربیتی و شایستگی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

صدیقه دانشور

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور تهران جنوب، دبیر رسمی آموزش و پرورش متوسطه دوم، منطقه ۱۲ تهران،

مدرس مرکز آموزش عالی باهنر دانشگاه فرهنگیان

چکیده

معلم به عنوان مهمترین رکن تعلیم و تربیت در تربیت ابعاد آموزشی، اعتقادی، عاطفی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی دانش‌آموزان مستقیماً دخالت دارند. سند تحول بنیادین به منظور تحوّل شگرف در نظام تعلیم و تربیت کشور تدوین شده است. و یکی از مفاهیم کلیدی آن مفهوم شایستگی است. در کلیات این سند، در تبیین مفهوم «تعلیم و تربیت» آمده است: رسیدن به مراتب حیات طیبه مستلزم کسب شایستگی‌های پایه دانسته شده است. از جمله اهدافی که آموزش و پرورش باید به آن توجه کند، آموزش شایستگی تربیتی و داشتن سواد تربیتی است. سواد تربیتی عبارت است از توانایی تربیت فرزندان به نحو شایسته است به گونه‌ای که بتوانند طی فرایند اجتماعی شدن با جامعه سازگار شوند. آنچه در سواد تربیتی مورد تاکید و بررسی است نقش تربیت، نگرش و دانش تربیتی است. با توجه به این که یکی از اهداف اصلی آموزش و پرورش رشد شایستگی‌های تربیتی است، لازم است آموزش و پرورش برنامه‌ای تدوین و در برنامه درسی نیز به این موضوع پرداخته شود. این مقاله که باروش توصیفی و تحلیلی صورت گرفته است بر آن است که به بررسی سواد تربیتی و شایستگی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بپردازد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اهداف تربیتی نیازمند به ساز و کارهای اجرایی دارد که باید بدان اهتمام ورزیده شود

واژه‌های کلیدی: سواد تربیتی، شایستگی، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ساحت‌های شش‌گانه تربیتی

مقدمه

در گذشته نه چندان دور، سواد به توانایی خواندن و نوشتن در سطح متوسط اطلاق می‌شد، به طوری که کسانی که توانایی خواندن و نوشتن را دارا بودند، افراد باسواد و مقابل آن بی سواد اطلاق می‌کردند اندیشمندان سواد را شالوده‌ی آگاهی‌ها و تفکر انسان می‌دانند طبق تعریف، سواد به طیفی از توانمندی‌های مورد نیاز برای برقراری ارتباط با دیگران از طریق گفتگو، خواندن، نوشتن و استفاده از ریاضیات اطلاق می‌شود که با به کارگیری رسانه‌ها و فن آوری‌های مختلف به ظهور می‌رسد و هدف آن ارتقای زندگی روزمره، مشارکت جمعی، حل مسائل بشری و توسعه‌ی ظرفیت‌های فردی و اجتماعی انسان و جامعه‌ی او است. (عظیمی، ۱۳۹۸: ۵).

امروزه معلم کارگزار اصلی تعلیم و تربیت و روح نظام آموزشی هر کشوری است و با کوشش خردمندان اوست که اهداف متعالی نظام آموزشی کشور محقق می‌شود. (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۳). تاکید بر نقش و جایگاه معلم به این دلیل است که تربیت معلم در زمینه دانش، مهارت و بینش او در نهایت موجبات بهبود عملکرد دانش آموزان و افزایش موفقیت آنان را فراهم خواهد ساخت. (پورشافعی و همکاران، ۱۳۹۴). از سوی دیگر در تدوین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب ۱۳۹۰ نیز به شایستگی‌های حرفه معلمی توجه شده است. منظور از شایستگی در سند تحول بنیادین این است که معلمان مجهز به یک سری از ویژگی‌ها و خصوصیات رفتاری باشند تا بتوانند معلمی حرفه‌ای باشند. (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۷).

همچنین ویژگی‌هایی را برای کسب شایستگی حرفه‌ای در نظر گرفته‌اند. بدین صورت که روند کسب شایستگی‌های پایه فردی و جمعی در فرایند تربیت دارای این ویژگی‌هاست. بر همین اساس یکی از مفاهیم کلیدی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مفهوم شایستگی است. در بخش کلیات سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، در تبیین مفهوم «تعلیم و تربیت» آمده است: رسیدن به مراتب حیات طیبه مستلزم کسب شایستگی‌های پایه دانسته شده است؛ لذا مساله پژوهش حاضر بررسی سواد تربیتی و شایستگی ساحت‌های شش گانه تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است.

پیشینه تحقیق

- اسماعیل زاده. (۱۴۰۰). در پژوهشی با عنوان: تبیین رابطه‌ی سواد تربیتی با هویت حرفه‌ای نومعلمان (مورد مورد مطالعه: استان لرستان ۱۴۰۰-۱۳۹۹). در فصلنامه سواد تربیتی معلم دوره ۱، شماره ۱. به این نتیجه رسیده است لزوم بازنگری در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های درسی مبتنی بر تغییر نگرش تربیتی و آموزش روش‌های تربیتی جهت افزایش سواد تربیتی معلمان و بازنگری در جذب نیروهای آموزشی بیشتر از گذشته نمایان می‌شود.
- میرزایی (۱۴۰۰) در پژوهش بررسی شایستگی‌های معنوی و اخلاقی معلم در جهت رشد سواد تربیتی با مروری بر فصل دوم بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی که از نوع تحقیقات توصیفی است به این نتیجه رسید که دستیابی به این شایستگی‌ها، می‌تواند سطح سواد تربیتی معلم را ارتقاء دهند. همچنین مشخص شد که الگوبرداری معنوی و اخلاقی از آموزه‌های دینی، بهترین مسیر برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی معلمان می‌باشد.
- اکبری (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تربیت دینی با توجه به اسناد تحول در آموزش و پرورش»، به این نتیجه رسیده است که در هر سه سند به تربیت دینی، اهمیت داده شده و تربیت دینی در اولویت سایر ساحت‌های تربیتی است.

- فرامرزی محمدی (۱۳۹۴)، در مقاله «تحلیل محتوای نهج البلاغه بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» به تحلیل محتوای نهج البلاغه بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش پرداخته است و نتیجه گرفته است که بین کتاب نهج البلاغه به عنوان یکی از متون اسلامی و سند تحول بنیادین، ارتباط زیادی وجود دارد.

شایستگی (صلاحیت)

در فرهنگ اصطلاحات فلسفه و علوم اجتماعی واژه *competence* تبحر و توانش *competent* و واژه متبحر معنا شده است. در واژه‌نامه آکسفورد، شایستگی یا صلاحیت به معنای توانایی انجام دادن کاری به شکل ماهرانه یا نتیجه بخش است. در واژه‌نامه کمبریج، شایستگی یا صلاحیت، مهارتی مهم است که برای انجام یک شغل مورد نیاز است. در فرهنگ لغت کسب و کار، شایستگی به عنوان دسته‌ای از توانایی‌ها، تعهدات، دانش و مهارت‌های مرتبط تعریف شده است که فرد را قادر می‌سازد تا در یک شغل یا موقعیت، به شکلی اثربخش اقدام کند. در ادامه این تعریف آمده است که شایستگی، بسندگی دانش و مهارت‌هایی را نشان می‌دهد که فرد را قادر می‌سازد تا در موقعیت‌های متنوع دست به اقدام بزند. (درگاهی و همکاران، ۱۳۸۹).

تعریف سواد^۱

واژه‌ی سواد، مفهومی است با وجوه بسیار، و دیدگاه‌ها و نظرات متخصصان درباره‌ی آن و انتظاراتی که از شخص باسواد می‌رود متفاوت است؛ زیرا شرایط خاص هر جامعه معنای ویژه‌ای را برای مفهوم سواد ایجاد می‌کند و به این ترتیب ارائه‌ی تعریفی جامع از واژه‌ی سواد به دلیل متفاوت بودن شرایط جوامع مختلف، امکان‌پذیر نیست. مفهوم سواد بر اساس تعاریف ارائه شده از توانایی انجام یک امضای ساده تا سال‌ها تحصیل در مدرسه و شرکت در امتحانات را در بر می‌گیرد. برخی صاحب‌نظران منظور از سواد را توانایی و آمادگی افراد برای مشارکت در سرنوشت خود و پیشرفت و توسعه‌ی جامعه می‌دانند و مهارت‌های خواندن و نوشتن و حساب کردن را فقط ابزاری برای رسیدن به اهداف فوق‌تلقی می‌کنند. در عصر اطلاعات روش‌های تشخیص سواد، به دلیل گسترش علم اطلاع‌رسانی و فن‌آوری اطلاعات دشوارتر شده و تحولی کاملاً بنیادی در مفهوم و محتوای سواد به وجود آمده است (فتاحی، ۱۳۸۳).

«در قرن بیست و یکم، بی‌سوادان آن‌هایی نیستند که نمی‌توانند بخوانند یا بنویسند، بلکه کسانی هستند که نمی‌توانند یاد بگیرند و بازآموزی کنند». تحولات سریع فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در دهه اخیر، جهان را با یک بی‌سوادی، به تعبیر جدید، و نیاز همه‌گیر به بازآموزی و یادگیری مواجه ساخته است. روش‌های سنتی آموزش، دیگر پاسخگوی این حجم عظیم تقاضا برای آموزش نیست. نهضت سوادآموزی الکترونیکی به جای سوادآموزی متعارف، به عنوان یک راهکار برای گذر به جامعه اطلاعاتی مطرح شده است، با این تفاوت که اجرای آن به جای بی‌سوادان جامعه، در میان باسوادترین اقشار باشد. طبیعی است که نظام آموزشی کشور که بخش ابتدایی و گسترده آن را سازمان آموزش و پرورش هر کشوری تشکیل می‌دهد، نخستین مکان اجرای آن خواهد بود و دانش‌آموزان، اولین کسانی هستند که از آن بهره می‌گیرند (حسین‌نژاد و محمدی، ۱۳۸۴).

^۱. Literacy

تربیت و سواد تربیتی

در کتاب‌های علوم تربیتی در معرفی واژه‌ی «تربیت» و ریشه‌ی آن آمده است. «واژه‌ی تربیت از ریشه‌ی «رو» و باب تفعیل و به معنای زیادت و فزونی است؛ بنابراین واژه تربیت با توجه به ریشه‌ی آن فراهم آوردن موجبات فزونی و پرورش است. اما علاوه بر این، تربیت به معنی تهذیب نیز استعمال شده که به معنی زدودن خصوصیات ناپسند اخلاقی است. گویا در این استعمال نظر بر آن بوده است تهذیب اخلاقی مایه‌ی فزونی مقام و منزلت معنوی است و از این حیث می‌توان تهذیب را تربیت دانست. (باقری، ۱۳۶۸:۳۴).

سیف (۱۳۹۳). تربیت را از فرایندی منظم و مستمر که هدف آن هدایت رشد همه جانبه شخصیت پرورش یابندگان در جهت کسب و درک معارف بشری، هنجارهای مورد پذیرش جامعه و همچنین کمک به شکوفا شدن استعدادهای آنان است، می‌داند. بطوری که دارای اصول و قوانین مهمی است اصول تعلیم و تربیت، مفاهیم، نظریه‌ها و قواعد نسبتاً کلی است که در بیشتر موارد صادق است و باید راهنمای مربیان، معلمان، مدیران، اولیاء فرهنگ و والدین دانش آموزان در کلیه اعمال تربیتی باشد اصل منشأ انتخاب روش است روش راه یا طریقی است که بین اصول و هدف امتداد دارد و عمل تربیتی را منظم می‌گرداند و سبب می‌شود که معلم به هدفش برسد؛ این اصول عبارتند از:

✓ اصل فعالیت

✓ اصل کمال

✓ اصل آزادی

✓ اصل سندیت

✓ اصل تفرد

✓ اصل اجتماع (شریعتمداری، ۱۳۹۵).

بالا بودن سطح سواد یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه به شمار می‌آید، به همین دلیل گسترش آموزش و پرورش و کاهش درصد بی‌سوادی از شاخص‌های مهم پیشرفت محسوب می‌شود. سواد شالوده‌ی آگاهی و تفکر انسان‌هاست. سواد سنتی به برخی توانمندی‌های مورد نیاز برای برقراری ارتباط با دیگران از طریق خواندن، نوشتن و حساب کردن اطلاق می‌شود و هدف آن ارتقای زندگی روزمره، مشارکت جمعی، حل مسائل بشری و توسعه‌ی ظرفیت‌های فردی و اجتماعی جامعه است. محور اصلی در پیشرفت و توسعه‌ی هر کشور رشد و تعالی انسان‌ها و آشنایی آنها با مهارت‌هایی است که بتوانند به بهترین شکل با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و خود را برای ایفای نقشی سازنده و اصیل در جامعه آماده سازند. توسعه‌ی هر کشور مستلزم پرورش شهروندانی است که از سواد مفید و کافی برخوردار باشند.

در طی دهه‌های اخیر، پژوهش‌گران موفق به کشف و معرفی بیش از ۳۴ نوع سواد مفید و مدرن شده‌اند که سواد علمی به معنای مصطلح در نظام آموزشی ما، تنها یکی از آنها محسوب می‌شود. از جمله سوادهای مفید و مدرن می‌توان به سواد فرهنگی، سواد اجتماعی، سواد سیاسی، سواد رسانه‌ای، سواد خبری، سواد تبلیغاتی، سواد علمی، سواد اطلاعاتی، سواد بصری، سواد هنری، سواد خواندن، سواد فناوری، سواد تربیتی، سواد محیط زیست، سواد ارتباطی، سواد عاطفی و اشاره کرد؛ که هر یک تعریف، استانداردها و راه‌کارهای توسعه خویش را دارند.

سواد تربیتی عبارت است از توانایی تربیت فرزندان به نحو شایسته است به گونه‌ای که بتوانند طی فرایند اجتماعی شدن با جامعه سازگار شوند که این امر مستلزم تقویت روحیه همکاری و روشن بینی در برخورد با افکار و عقاید مخالف، رغبت برای انجام کارهای جمعی، قبول مسئولیت در کارهای جمعی، تمایل به معاشرت با دیگران و احترام به عقاید دیگران است. (طالب زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

این سند مصوب سال ۱۳۹۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی است. تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر آرمان‌های بلند نظام اسلامی باید معطوف به چشم اندازی باشد که در افق روشن ۱۴۰۴، ترسیم‌گر ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی و الهام بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین‌المللی است.

مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش شامل فلسفه تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران و رهنامه نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در جمهوری اسلامی ایران در جلسه ۸۲۰ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۲/۵/۸۹ تایید کلی شد و لازم است مبنای تمامی سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و تولید اسناد تحولی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد. (سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰: ۶).

آموزش و پرورش ایران در سال ۱۳۸۳ با ورود به فوا^۲اساسی‌ترین شرط برای توسعه در نظام تربیت معلم را در پیش گرفت و عوامل بسیاری را در دستیابی به این هدف تغییر داد. ایران کار و فعالیت خود را در سال ۱۳۹۲ بصورت عملی با تلفیق یادگیری مساله محور و فاوا در دانشگاه فرهنگیان تهران بعنوان تربیت معلم فکور با رویکرد برنامه درسی فاوامحور آغاز کرد مسلماً این ابتکار عمل ICT در همه زمینه‌های سیستم آموزشی منجر به اصلاحات اساسی شد، و آموزش و پرورش ایران با فراخوان آموزش ضمن خدمت معلمان خواستار تغییر در نظام آموزشی معلمان، تربیت، برنامه‌های درسی و محیط‌های یادگیری دانش‌آموزان گردید. (منفردی راز، ۱۳۹۴: ۱۶)

بخش‌های اساسی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش دارای چند بخش اساسی است که عبارتند از:

✓ **نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی:** مهمترین عامل انتقال فرهنگ اسلامی و مسئول آماده سازی دانش‌آموزان برای

تحقق حیات طیبه در همه ابعاد - تربیت یافتگان این نظام شایستگی‌های لازم برای درک و اصلاح مداوم موقعیت خود و دیگران را براساس نظام معیار اسلامی کسب می‌کنند.

✓ **تعلیم و تربیت:** فرآیندی تعاملی، تدریجی، یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی است که هدایت افراد را به سوی آمادگی

برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه فراهم می‌کند.

^۲ - فناوری اطلاعات و ارتباطات (Information and communications technology)

- ✓ **ساحت‌های تعلیم و تربیت:** تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی، اخلاقی، اجتماعی، زیستی و بدنی، زیبا شناختی و هنری – اقتصادی و حرفه ای – علمی و...
- ✓ **نظام معیار اسلامی:** مبانی و ارزش‌های مبتنی بر دین اسلام ناب محمدی یا سازگار با آن، مشتمل بر سلسه مراتبی از ارزش‌هاست که ناظر به همه ابعاد زندگی انسان است. چون دین اسلام به همه عرصه‌های اجتماعی، فردی، دنیوی، اخروی، مادی و معنوی توجه دارد.
- ✓ **شایستگی‌های پایه:** مجموعه ای ترکیبی از صفات و توانمندی های فردی و جمعی که به جنبه های هویت عقلانی، عاطفی، ارادی و علمی اشاره می کند که تربیت شوندگان باید این صفات و توانمندی ها را کسب کنند.
- ✓ **هویت:** برآیند مجموعه ای از بینش ها، باورها، گرایش ها، اعمال و صفات آدمی است که می تواند ثابت نباشد و متاثر از شرایط اجتماعی باشد.
- ✓ **معلم و مربی:** کسی که رسالت تربیت دانش آموزان را در نظام تعلیم و تربیت بر عهده دارد.
- ✓ **جامعه اسلامی:** اجتماعی است که بر اساس توجه به خدا و تسلیم و رضا در برابر وی استوار است نه بر روابط نژادی و قبیله ای و... ارتباط در این جامعه به ارزش های انسانی و اخلاقی، معرفت محبت و اطاعت از خدا معطوف است.
- ✓ **سنین لازم التعلیم:** سن آموزشی رسمی ۵ سالگی است. اما سن افراد لازم التعلیم طبق قانون مشخص می شود.
- ✓ **حیات طیبه:** وضع مطلوب زندگی بشر در همه ابعاد و مراتب که بر اساس نظام معیاراسلامی است. یکی از مشخصات اصلی حیات طیبه تکیه بر ارزش های غایی، قرب الی الله است.
- ✓ **چشم انداز:** معرف وضع مطلوب: معرف وضع مطلوب دستیافتنی است. این چشم انداز براساس اسناد بالادستی، قانون اساسی و سیاست های کلی نظام است. سند چشم انداز بیست ساله تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ ترسیم می شود.
- ✓ **نظام دوری:** عبارت است از همراهی معلم با دانش آموزان در چندپایه تحصیلی.

سواد تربیتی در سند تحوّل بنیادین آموزش و پرورش

در سند تحول بنیادین تربیت به معنای «فرایند تعاملی زمینه ساز تکوین و تعالی پیوسته‌ی هویت متربیان، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، به منظور هدایت ایشان در مسیر آماده شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد تعریف شده است و هدف کلی تربیت این گونه تعریف شده است: «تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان به گونه‌ای که بتوانند در موقعیت خود و دیگران در هستی، را به درستی درک و آن را به طور مستمر با عدم اطلاع فردی و جمعی متناسب با نظام معیار اسلامی اصلاح نمایند.» بنابراین پرداختن به سواد تربیتی به این دلیل حائز اهمیت است که کیمیای تربیت، ممکن است با عدم اطلاع و دانش کافی و سهل انگاری ها، تبدیل به خاکستر گردد و همه چیز را با خود به انهدام و نابودی بکشاند به طور قطع یکی از نظام های مسئول در تربیت و پرورش انسان‌ها در هر جامعه-

ای، نظام آموزش و پرورش است و یکی از بنیادی‌ترین عناصری که نظام آموزش و پرورش بر پایه‌ی آن استوار بوده معلم است، به طوری که در سال‌های اخیر اغلب متخصصان و سیاست‌گذاران تربیتی هر چه بیشتر دریافته‌اند که در مقایسه با سایر عوامل سخت افزاری و نر افزاری هرگونه اصلاح و پیشرفت در تربیت فرزندان، به طور مستقیم به کیفیت عملکرد تربیتی معلمان وابسته بوده است. (قهرمانی فرد و عباس‌زاده، ۱۳۹۷).

به کارگیری شایستگی‌ها در عمل تربیتی

- ✓ عمل به آموزه‌های دینی و انجام آگاهانه و مؤمنانه واجبات و ترک محرمات؛
- ✓ به کارگیری ظرفیت‌های وجودی خود برای دستیابی به هویت متعادل و یکپارچه در مسیر رشد و تعالی خود و جامعه؛
- ✓ به کارگیری آداب و مهارت‌ها و سبک زندگی اسلامی ایرانی؛
- ✓ به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در کار و زندگی؛
- ✓ بهره‌گیری از مهارت‌های پایه برای شکل دهی هویت حرفه‌ای آینده خود به صورت مولد و کار آفرین
- ✓ بهره‌گیری آگاهانه از یافته‌های علمی، هنری، فنی، حرفه‌ای و بهداشتی و زیستی و تلاش مؤثر برای تولید و توسعه آن‌ها
- ✓ حفظ و تعالی محیط زیست، میراث فرهنگی و سرمایه
- ✓ به کارگیری مهارت‌های زبان و ادبیات فارسی و زبان عربی به عنوان زبان دین؛
- ✓ به کارگیری مهارت‌های یک زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی ایرانی.

سواد تربیتی و شایستگی ساحت‌های شش‌گانه تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ساحت تربیت اعتقادی - عبادی و اخلاقی

در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین سند تحول در خصوص اولین ساحت تربیتی، آمده است: به طور کلی دو نوع تربیت دینی قابل تصور است: نخست تربیتی که چهارچوب بنیادی و اصول آن بر اساس دین و آموزه‌های دینی باشد. این گونه از تربیت دینی در مقابل تربیت سکولار قرار دارد و همه ابعاد یک نظام را بر اساس مبانی معیارهای دینی شامل می‌شود. در مجموعه حاضر از این مفهوم با تعبیر تربیت اسلامی یاد شده است و همه ساحت‌های تربیت را در برمی‌گیرد. دوم، بخش خاصی از تربیت که برای تقویت روند دین‌داری و دین ورزی متریبان صورت می‌پذیرد. (صادق زاده، ۱۳۹۰: ۲۹۸).

در این شکل از تربیت، اعتقادات و مناسک دین خاصی مورد توجه قرار می‌گیرد و متریبی برای رسیدن به ایمان و باور و عمل به آن‌ها تربیت می‌شود (البته مطابق قانون اساسی کشور ما، اقلیت‌های دینی و مذهبی رسمی در تعلیم دین و مذهب خود به فرزندان‌شان آزادند...) به همین دلیل و برای تمایز این دو شکل از تربیت دینی، نوع اخیر را تربیت ساحت اعتقادی و عبادی نام نهاده‌ایم و به سبب نزدیکی و خویشاوندی اخلاق و دین، در مجموع ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی نام‌گذاری شد. ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است، ناظر به رشد و تقویت مرتبه قابل قبولی از جنبه دینی و اخلاقی حیات طیبه در وجود فراگیران و شامل همه تدابیر و اقداماتی که جهت پرورش ایمان و التزام آگاهانه و اختیاری فراگیران نسبت به مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، اعمال و صفات اعتقادی عبادی و اخلاقی

و در راستای تکوین و تعالی هویت دینی و اخلاقی ایشان صورت می‌پذیرد. لذا قلمرو ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، ناظر به خودشناسی و معرفت نسبت به خداوند متعال، معاد، نبوت و پذیرش ولایت رهبران دینی پیامبر (ص) و ائمه معصومین و پیروی از ایشان است که به حق برترین انسان‌های کامل در طول تاریخ هستند (همان: ۲۹۹).

ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی

در رابطه با دومین ساحت تربیتی در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین سند تحول آمده است: «ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که متریبان را قادر می‌سازد تا شهروندانی فعال و آگاه باشند و در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی مشارکت کنند» (صادق زاده، ۱۳۹۰: ۳۰۲). قلمرو ساحت تربیت اجتماعی سیاسی شامل موارد زیر است: ارتباط مناسب با دیگران، همچون اعضای خانواده، خویشاوندان، دوستان، همسایگان و همکاران، تعامل مناسب با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی، همانند رعایت قانون، مسئولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی و سیاسی، پاسداشت ارزش‌های اجتماعی، کسب دانش و اخلاق اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی، مانند بردباری، وفاق و همدلی، درک و فهم اجتماعی، مسالمت‌جویی، درک و فهم سیاسی، عدالت اجتماعی، درک و تعامل میان فرهنگی، تفاهم بین‌المللی، حفظ وحدت و تفاهم، توانایی‌های زبان ملی (فارسی) محلی، جهانی (عربی، انگلیسی) و... است (همان: ۳۰۳).

ساحت تربیت زیستی و بدنی

در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین سند تحول در خصوص ساحت تربیت زیستی و بدنی، آمده است: ساحت تربیت زیستی و بدنی، بخشی از مباحث تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به حفظ و ارتقای سلامت و رعایت بهداشت جسمی و روانی متریبان در قبال خود و دیگران، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از محیط زیست و احترام به طبیعت است (صادق زاده، ۱۳۹۰: ۳۰۵).

قلمرو این ساحت (پرورش قوای بدنی و تأمین سلامت جسمی) موارد زیر را پوشش می‌دهد: تربیت جنسی، سلامت فردی و اجتماعی (تأمین نیازهای اساسی، حفظ شادابی در زندگی، برخورداری از رفاه و سلامت، استفاده از تفریحات سالم و اوقات فراغت، مراقبت از جسم و روح و پاکیزگی و آراستگی فردی، بهداشت زیست‌محیطی، قلمروهای زیست‌بوم شهری) احساس مسئولیت در قبال حفظ زیست‌بوم شهری، آگاهی از الگوهای صحیح تولید و مصرف و یادگیری عادت‌ها و گرایش‌ها در حفظ پاکیزگی و سلامت محیط شهری) و منابع طبیعی (شناخت طبیعت و احترام قائل شدن برای آن). در واقع همه این موارد به جنبه‌هایی مهم و مغفول از حیات طیبیه در وجه کامل آن اشاره دارد (همان: ۳۰۵).

ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری

در رابطه با چهارمین ساحت تربیتی در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین سند تحول آمده است: ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به رشد قوه خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی متریبان، توان درک موضوعات و افعال دارای زیبایی مادی یا معنوی، توان خلق آثار هنری و قدردانی از آثار و ارزش‌های هنری است. (صادق زاده، ۱۳۹۰: ۳۰۷).

ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین سند تحول در خصوص ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، آمده است: ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که بیانگر یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی یعنی بُعد

اقتصادی و معیشتی انسان‌هاست. این ساحت حاکی از رشد توانایی‌های دانش‌آموزان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای است، اموری نظیر درک و مهارت حرفه‌ای، درک و فهم مسائل اقتصادی، پایبندی به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی، پرهیز از بطالت و بیکاری، رعایت بهره‌وری، تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، مراعات قوانین کسب و کار و احکام معاملات و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی (صادق زاده، ۱۳۹۰: ۳۰۹).

ساحت تربیت علمی و فناوری

در رابطه با ششمین ساحت تربیتی در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین سند تحول آمده است: ساحت تربیت علمی و فناوری بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که بیانگر کسب شایستگی‌ها، صفات و توانمندی‌ها و مهارت‌هایی است که متریبان را در شناخت و استفاده و توسعه نتایج تجارب متراکم بشری در عرصه علم و فناوری یاری کند تا بر اساس آن متریبان بتوانند، با توجه به تغییرات و تحولات آینده، نسبت به جهان هستی (نگاه آیه‌ای به هستی) و استفاده و تصرف مسئولانه در طبیعت (نگاه ابزاری)، بینشی ارزش‌مدار به دست آورند (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰: ۳۱۱).

ترکیب نگاه آیه‌ای و ابزاری منجر به تصرف و بهره‌گیری مسئولانه از طبیعت منجر خواهد شد که می‌تواند به یک راهبرد اساسی در نگاه انسان به طبیعت و حفظ و مراقبت از آن بینجامد. لذا این ساحت از تربیت ناظر به رشد توانمندی افراد جامعه در راستای فهم و درک دانش‌های پایه و عمومی، کسب مهارت دانش‌افزایی، به‌کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی، توان تفکر انتقادی، آمادگی جهت بروز خلاقیت و نوآوری و نیز ناظر به کسب دانش، بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کیفیت زندگی است» (همان: ۳۱۲).

نتیجه‌گیری

سند تحول بنیادین به منظور تحولی شگرف در نظام تعلیم و تربیت کشور تدوین شده است. هرکدام از ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین مورد واکاوی قرار گرفته و مؤلفه‌های آن‌ها شرح و تحلیل شده است. ساحت تربیت اعتقادی، اخلاقی و عبادی بیانگر معرفت و خودشناسی نسبت به پروردگار، نبوت و معاد، پذیرش ولایت رهبران دینی و پیروی از آنان است. همچنین ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی بیانگر کسب شایستگی و لیاقت‌هایی است که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا شهروندانی فعال و آگاه باشند و در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی شرکت داشته باشند. موضوع اصلی ساحت تربیت زیستی و بدنی که ناظر به حفظ و ارتقای سلامت و رعایت بهداشت جسمی و روانی متریبان در قبال خود و دیگران است، موضوع بحث ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، بیانگر رشد و پرورش قوه خیال و عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی متریبان است. موضوع ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، بیانگر رشد توانایی‌های متریبان در تدبیر امور مربوط به زندگی و تلاش و کوشش اقتصادی است. موضوع ساحت تربیت علمی و فناوری، کسب مهارت دانش‌افزایی، رشد توانمندی افراد جامعه در راستای فهم و درک دانش‌های پایه و عمومی، به‌کارگیری شیوه تفکر علمی و منطقی، توان تفکر انتقادی، آمادگی جهت بروز خلاقیت و نوآوری و نیز بیانگر کسب دانش، بینش و تفکر فناورانه برای بهبود کیفیت زندگی است.

سند تحول بنیادین، سرلوحه‌ی مسائل هستی‌شناسی را مبانی و ارزش‌های مبتنی بر دین اسلام می‌داند، بر اساس این سند دین اسلام به همه عرصه‌های امور اجتماعی و فردی، دنیوی و اخروی، مادی و معنوی زندگی بشر پرداخته است. همچنین این سند یاد آور شده که جریان تربیت در تمام ساحت‌های شش‌گانه تربیت (شامل تربیت دینی و اخلاقی، تربیت سیاسی و اجتماعی، تربیت زیستی و بدنی، تربیت هنری و زیبا شناختی، تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، تربیت علمی و فناوری) بر

نظام معیار اسلامی (مبانی و ارزش های برگرفته از قرآن و سنت معصومین (ع) و یا سازگار با آنها) منطبق است و تربیت دینی و اخلاقی در آن محوریت دارد.

منابع و مأخذ

۱. باقری خسرو. (۱۳۶۸). *نگاهی دوباره به تربیت اسلامی*، تهران: برهان.
۲. پورشافعی، هادی و همکاران. (۱۳۹۴). *نگاهی به توسعه حرفه‌ای معلم*، بیرجند: چهار درخت.
۳. حسین نژاد، م.ح و محمدی، ف (۱۳۸۴)، *ویژگی‌های سواد در عصر انفجار دانش*، *مجله پیام ارتباطات*، شماره ۱۷.
۴. درگاهی، حسین و همکاران. (۱۳۸۹). *ارایه‌ی مدل شایستگی در توسعه‌ی منابع انسانی*، فصلنامه‌ی راهبرد یاس، شماره ۲۳.
۵. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۰) تهران: دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
۶. سیف، علی اکبر. (۱۳۹۳). *روان شناسی تربیتی*، تهران: انتشارات پیام نور.
۷. شریعتمداری، علی. (۱۳۹۵). *اصول و فلسفه تعلیم و تربیت*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۸. صادق‌زاده و همکاران. (۱۳۹۰). *مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران*، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، تهران.
۹. طالب‌زاده نوبریان، محسن، کاظمی، اکرم، موسوی، سیدحسین. (۱۳۹۱). *تاثیر میزان سواد و آگاهی بر نگرش تربیتی مادران* (درباره تربیت اجتماعی نوجوانان شهر تهران، *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، دوره ۹، شماره ۱۵).
۱۰. فتاحی، ر (۱۳۸۳)، *سواد اطلاعاتی و بهسازی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران ضرورت ادغام سواد اطلاعاتی در فرآیند پژوهش و تولید دانش*. در *آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها*، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها مشهد ۱ و ۲ خرداد.
۱۱. قهرمانی فرد، کامیار، عباس زاده، میرمحمد. (۱۳۹۷). *طراحی و اعتباربخشی مدل بومی استانداردهای حرفه‌ای معلمان دوره دوم متوسطه*، *مجله مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، دوره چهارم، شماره ۲، صص ۱۳۱-۱۱۸.
۱۲. عبدالهی، بیژن و همکاران. (۱۳۹۳). *شناسایی و اعتبار سنجی شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثربخش*، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۴۹، ۲۵-۴۹.
۱۳. عظیمی، فرنوش. (۱۳۹۸). *آموزش خدمات کتابخانه‌ای و مهارت‌های سواد اطلاعاتی (ویژه دانشجویان علوم تربیتی)*، تهران: نشر چاپار.
۱۴. منفردی راز، براتعلی و همکاران؛ (۱۳۹۴) *نقش دانشگاه فرهنگیان در تربیت معلم فکور با رویکرد برنامه درسی فاو محور*، دانشگاه فرهنگیان، مقاله فصلنامه علمی- ترویجی (راهبردهای نوین تربیت معلم)، دوره ۱، شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۴، صفحه ۱۵-۳۶.